

ЕНЕРГИЙНА СТРАТЕГИЯ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**ПРИЕТА С РЕШЕНИЕ НА МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ №279 ОТ 11 МАЙ 2002 Г.
И ОДОБРЕНА ОТ НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ НА 17 ЮЛИ 2002 Г.**

РЕШЕНИЕ НА 39 НАРОДНО СЪБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА

одобряване на Енергийната стратегия на

**Република България
(ДВ, бр. 71 от 23 юли 2002 г.)**

Народното събрание на основание чл. 86, ал. 1 от Конституцията на Република България и чл. 4, т. 1 от Закона за енергетиката и енергийната ефективност

Р Е Ш И:

Одобрява Енергийната стратегия на Република България, приета с решение №279 на Министерския съвет от 11 май 2002 г.

Отменя Решение на Народното събрание относно Националната стратегия за развитие на енергетиката и енергийната ефективност до 2010 г. (ДВ, бр. 25 от 1999 г.)

Препоръчва на Министерския съвет в съответствие с Енергийната стратегия на Република България:

Да разработи проект на нов закон за енергетиката, като предпоставка за развитие на конкурентоспособен пазарноориентиран енергиен сектор;

Да проведе консултации с Европейската комисия, базиращи се на достигнатото ниво на безопасност на АЕЦ Козлодуй и оценката на разходите при алтернативни стратегии за развитие на електроенергетиката с оглед защитата на националните интереси;

С подходящи механизми за социална защита да гарантира правото на всеки да получава достатъчна за базовите му потребности енергия на приемливи цени;

Да създаде условия и действени механизми за оползотворяване на значителния потенциал за повишаване на енергийната ефективност в сферата на производството и потреблението.

Представителните делегации на Народното събрание в Европейския парламент, Европейската комисия и други международни структури да отстояват позициите на Република България, залегнали в Енергийната стратегия.

Решението е прието от XXXIX Народно събрание на 17 юли 2002 г. и е подпечатано с официалния печат на Народното събрание.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВЪВЕДЕНИЕ *

I.1 Състояние на енергетиката - реформата предстои *

I.2 Стратегията от 1999 г. *

I.3 Новата енергийна стратегия *

II. ОБЩА ЕНЕРГИЙНА ПОЛИТИКА *

II.1 Чрез конкурентна енергетика към конкурентна икономика *

II.2 Реформи - привличане на инвестиции - приватизация *

1. Реформи *

2. Роля на регулиращия орган *

3. Инвестиции *

4. Приватизация *

II.3 Сигурност на енергийните доставки *

II.4 Енергийна ефективност: намаляване на относителното енергопотребление *

II.5 Ценова политика: средносрочни приоритети *

1. Намаляване и преустановяване на ценовите енергийни субсидии *

2. Въвеждане на регулаторни правила за определяне на енергийните цени при търговския модел "Единствен купувач" *

3. Въвеждане на регулаторни правила за определяне на енергийни цени в съответствие с избраните пазарни модели за електроенергетиката и газоснабдяването. *

4. Цени на електрическата енергия *

5. Цени на топлинната енергия *

6. Въвеждане на двустъпална тарифна цена за битова топлинна енергия *

7. Цени на природния газ *

II.6 Социална защита и социални гаранции при пазарното ориентиране на енергетиката *

II.7 Околна среда *

II.8 Принципи на общата енергийна политика *

III. СЕКТОРНА ПОЛИТИКА *

III.1 Електроенергетика *

1. Ключови въпроси *

2. Приоритети *

3. Пазар на електроенергия *

4. Въвеждане на разрешителен режим за изграждане на нови мощности *

5. Интензивно използване на наличните производствени мощности *

6. Паралелни процеси на реформи и приватизация *

7. Ядрена енергетика и ядрена безопасност *

8. Регионален електроенергиен пазар *

III.2 Газоснабдяване *

1. Общи данни *

2. Ключови въпроси *

3. Развитие на газовия сектор *

III.3 Топлоснабдяване *

1. Централизирано топлоснабдяване *

2. Обновяване на топлофикационната система *
3. Управление на потреблението на топлинна енергия *
4. Подобряване на управлението на топлоснабдителните дружества *
5. Програма за приоритетни инвестиции и осигуряването им *
6. Преустановяване на субсидирането *

III.4 Въгледобив *

1. Състояние *
2. Приоритети *
3. Мерки за постигане на целите *
4. Изпълнение на планове и програми за осигуряване на алтернативна заетост *

IV. КЛЮЧОВИ ДЕЙСТВИЯ И ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ЗА ПЕРИОДА 2002-2005 г. *

IV.1 Ключови действия *

1. Законова рамка *
2. Регулаторна рамка *
3. Приватизация *
4. Електроенергетика *
5. Газоснабдяване *
6. Топлоснабдяване *
7. Въгледобив *
8. Социална защита *

IV.2 Очаквани резултати *

Концепция за енергийна стратегия

ВЪВЕДЕНИЕ

Състояние на енергетиката - реформата предстои

България е изправена пред редица сериозни предизвикателства в енергетиката, породени както от обективни причини и обстоятелства, така и от забавянето на реформите през годините на преход.

България е енергийно силно зависима, защото внася повече от 70 на сто от първичните си енергийни ресурси. Единственият значим местен енергиен ресурс са нискокачествени лигнитни въглища с високо съдържание на сяра. Разчита се предимно на вносни руски горива – петрол, природен газ, качествени въглища и ядрено гориво. Тази структура на енергийния баланс буди тревога от гледна точка на сигурността на енергоснабдяването. Европейският съюз, чиято зависимост от внос е по-малка - около 40 на сто, но с тенденция за увеличаване до 70 на сто след 20 години - полага сериозни усилия в две основни направления:

- Намаляване на относителното енергийно потребление на единица брутен вътрешен продукт (БВП) на икономиката, и
- Оползотворяване на местни възобновяеми енергийни източници (ВЕИ).

Наред с това значителен потенциал за подобряване сигурността на енергоснабдяването представлява засилването на взаимната зависимост при използване на възловото географско положение на страната за все по-голям транзит на руски и азиатски ресурси (природен газ, петрол и електроенергия) към запад и юг, както и на възможността за разнообразяване на източниците и доставчиците на енергоресурси.

Въпреки оскъдния местен енергиен потенциал, българската икономика се отличава от другите страни (както развитите, така и страните в преход от Централна и Източна Европа) с енергийната си разточителност. Поради това основната стратегическа цел на икономиката и в частност на енергетиката трябва да бъде рационалното използване на енергийните ресурси. Задачата е очевидна и винаги е била декларирана като приоритетна, включително в планово управляваната икономика. Липсата на пазарни средства за въздействие обаче не позволи досега да се постигнат забележими резултати въпреки сериозния научен и технически потенциал, включен в изпълнението ѝ. Рационализирането на потреблението и енергийния баланс е възможно само в условията на конкурентна икономика и енергиен пазар. Като подкрепя това разбиране, правителството декларира в своята *Програма за управление* развитието на конкурентен енергиен пазар като върхов приоритет в енергийния сектор.

Създаването на модерна и пазарно ориентирана енергетика обаче изисква наличието на редица предпоставки, каквито не бяха създадени досега, а именно:

- Нормализиране на енергийните цени в съответствие с обосноващите пълни икономически разходи и преустановяване на субсидирането на производителите;

- Финансово оздравяване и създаване на комерсиално работещи енергийни дружества;
- Добре работещи регулаторни институции и механизми;
- Пазарни правила и структури;
- Подходяща законова рамка.

Необходимо е ускорено и паралелно да се извършат комплексни действия в посочените насоки, които да компенсират несвършеното досега, или, накратко казано, **реформата в енергетиката предстои.**

I.2. Стратегията от 1999 г.;

Приетата от Министерския съвет и одобрена по принцип от Народното събрание през 1999 г. Национална стратегия за развитие на енергетиката и енергийната ефективност до 2010 г. си поставя дългосрочни цели, които са универсални и отговарят на нуждите на страната ни: сигурно енергоснабдяване, енергийна ефективност, опазване на околната среда, ядрена безопасност.

Средствата за постигането на целите, дефинирани в стратегията, също са общоприети: законодателна база в съответствие с европейската, пазарна ориентация, конкуренция, приватизация.

Така декларираната политика обаче не даде очакваните резултати поради редица причини, които в общи линии може да се определят като несъответствие на цели и действия.

Очакваше се, че Законът за енергетиката и енергийната ефективност, който беше одобрен от Народното събрание през 1999 г., ще внесе яснота и институционално разделение на основните функции: управление на собствеността, определяне на държавната политика, регулиране и експлоатация. Това, както и очакването за отразяване на принципите на европейската политика не се осъществи. Законът запази държавния контрол и планиране на инвестициите, не разграничи ясно функциите на планиращия и регулаторния орган, който остана в слаба позиция, не реши конфликта между собственост и енергийна политика, въведе непазарен търговски модел “Единствен купувач” в електроенергетиката и газоснабдяването.

През 2000 г. бяха извършени организационни промени, състоящи се в децентрализация на вертикално интегрираната Национална електрическа компания – “НЕК” ЕАД, и създаване на 15 самостоятелни дружества: производствени, преносно- и електроразпределителни. Тази промяна, направена преди да са готови основни документи, регулиращи отношенията между електроенергийните дружества, подлежи на преценка, тъй като не е в съзвучие с извършващото се окрупняване на европейските електрически компании, предизвикано от отварянето

на европейския електроенергиен пазар и регионализацията на търговията с електрическа енергия. Промените бяха направени като крачка към комерсиализирането на електроенергетиката и създаване на условия за конкуренция в сектора. Забавянето на разработването на търговските правила обаче замести организационния монопол с административен.

Чрез създаването през 1999 г. на Държавна комисия по енергийно регулиране (ДКЕР) само формално бяха изпълнени изискванията на Директива 96/92/ЕС *За вътрешния пазар на електрическа енергия* относно създаването на независим регулаторен орган. Практически ДКЕР беше изолирана от процесите на управление на енергетиката, които изцяло бяха концентрирани в ДАЕЕР.

Ангажиментите за нормализиране на цените и преустановяване на субсидирането бяха заместени от “замразяване” на цени, отлагане на непопулярни ценови решения, непрозрачни форми на субсидиране, а вместо финансово оздравяване и създаване на комерсиално работещи енергийни дружества се достигна до финансов колапс на топлофикациите и въгледобива. Заслужава да се отбележи, че сегашното състояние на тези дружества се дължи на непоследователната ценова политика на почти всички български правителства след 1991 г., в която се намесваха политически съображения, както и на вялата социално ориентирана политика, която би могла да смекчи последствията от повишаването на цените.

Въпреки известното правило произтичащо от опита на страните, извършили енергийни реформи, че те са успешни, когато първо се създадат стабилна законова и регулаторна рамка и институции, а след това се пристъпи към реструктуриране и приватизация, беше възприета точно обратната последователност - организационното реструктуриране и приватизация преди създаването на регулаторен орган, регулаторни и пазарни правила и структури.

I.3. Новата енергийна стратегия

За да бъде изпълнена задачата за ускорено реформиране на енергетиката, е необходимо разработване на нова енергийна стратегия, която да отрази променените обстоятелства и новото виждане основно в следните аспекти:

- Българската енергетика се превръща от затворена система в част от динамично интегриращия се енергиен пазар;
- Основен ориентир ще бъде конкурентоспособността на националната енергетика както на регионалния балкански, така и на бъдещия интегриран европейски енергиен пазар;

- Усилията в посока на конкретно, надеждно и съобразено с изискванията на околната среда енергоснабдяване ще са успешни само ако са придружени от мерки за оползотворяване на високия потенциал за енергийна ефективност;

- Регулаторният орган трябва да заеме полагащото му се доминиращо място сред енергийните институции чрез активност при създаване и прилагане на регулаторни и пазарни правила и структури.

Досегашната практика на нарушаване на закони и поети от самото правителство ангажименти и на произволно вземане на решения в разрез с икономическата целесъобразност рязко увеличава политическия риск и ограничава навлизането на частни капитали в енергетиката.

Поради това държавната намеса ще бъде намалена до грижата за създаване на прозрачни и безпристрастни условия за развитие на търговската дейност и защитата на обществото, а инвестициите ще се определят от очакваното потребление при поемане на основния пазарен риск от инвеститорите.

В същото време световният опит показва необходимостта от грижливо изработване на законите и другите нормативни актове, както и преследване на добре обмислена стратегия на раздържавяване и привличане на нови инвестиции. Нарушаването на елементарното изискване раздържавяването да се прави при съществуващи ясни правила може да доведе до обратния ефект. Неправилното съчетаване на пазарните механизми с контрол върху цените също може да има опасни последици.

II. ОБЩА ЕНЕРГИЙНА ПОЛИТИКА

Ефективното функциониране на енергетиката е от жизнено значение за всяка икономика. Енергията присъства като съществен елемент във всеки краен продукт на индустрията и на услугите. Поради това разработването и реализирането на стратегия за икономически ефективно и сигурно енергоснабдяване, съобразено с изискванията за опазване на околната среда, е фундаментална предпоставка за изпълнението на националните цели за значителен и устойчив икономически растеж и преодоляване на бедността. Липсата на своевременни действия в този сектор рискува да го превърне в сериозна тежест за икономиката като цяло.

II.1. Чрез конкурентна енергетика към конкурентна икономика

През последното десетилетие се извършва съществена преоценка на енергийната политика и в частност на конкретната роля на държавата в осигуряването на енергийни услуги. В цял свят активно се провеждат институционални, регулаторни и структурни реформи, насочени към дерегулиране – заместване на регулирането с конкуренция – с цел подобряване на производствената ефективност и качеството на услугите. Страните, реализирали подобни реформи, постигнаха значителни икономически (свеждане до минимум на разходите) и социални (пренасяне на икономии към крайните цени) изгоди. Същевременно либерализацията

(разширяване и постепенно отваряне на пазара за все повече консуматори) на енергетиката е неразделна част от общата концепция за модернизация на националните икономики и за осъществяване на свободно движение на стоки и услуги.

Изграждането на прогресивно интегриращ се европейски енергиен пазар налага преосмисляне на националните енергийни стратегии, които до голяма степен загубват традиционните си граници и стават част от общата европейска стратегия.

При отчитане на тези тенденции и на изискванията на европейските директиви се предвижда комплекс от действия за създаване и развиване на вътрешен енергиен пазар. Тези действия трябва да се съобразяват със следните най-обща изисквания:

- Да се извършват стъпка по стъпка - за да имат възможност енергийните предприятия и потребителите да се адаптират към изменящите се условия;
- Да изпреварват по темпове страните - членки на Европейския съюз (ЕС), като се отчита, че различната степен на развитие на националните енергийни пазари е сериозна пречка пред осигуряването на практическа равнопоставеност на икономическите субекти в общия енергиен пазар на ЕС.

II.2. Реформи - привличане на инвестиции - приватизация

1. Реформи

Реформата в енергийните сектори на страните с реално функционираща пазарна икономика започва в средата на 90-те години и се състои основно в дерегулиране чрез създаване на условия за конкуренция и произтичащите от това промени в поведението на регулираните дотогава от независими регулаторни органи частни или държавни енергийни компании.

Българската енергетика не е подготвена за дерегулиране, защото икономическото регулиране като форма на управление сега започва да се въвежда. Освен това голяма част от енергийните предприятия са все още финансово нестабилни, енергийните цени за домакинствата все още се субсидират, смяна на собствеността не е извършена. **Тази ситуация поставя България пред уникален стратегически шанс: в рамките на няколко години да компенсира изоставането в реформите и да доближи страните - членки на ЕС, по степен на развитие на пазарни отношения в енергетиката.** За целта са необходими паралелни действия основно в следните аспекти:

- финансово реструктуриране: създаване на финансово жизнеспособни комерсиализирани дружества
- институционални промени: укрепване на позициите, автономността и влиянието на регулаторния орган - Държавната комисия по енергийно регулиране (ДКЕР);

- търговско реструктуриране: преход от администриране към регулиране и към създаване на ясни регулаторни правила за участниците на пазара;
- дерегулиране: създаване на ясни и устойчиви пазарни правила и ясен график за отваряне на вътрешния и външния енергиен пазар за конкуренция, включително делегиране на права на ДКЕР за прилагане на пазарните правила;
- законови промени: обсъждане и приемане на нов Закон за енергетиката, който да създаде законова възможност за успешно осъществяване на посочените по-горе аспекти на реформата;
- приватизация: смяна на собствеността с цел привличане на инвестиции и модернизиране на управлението.

2. Роля на регулиращия орган

Особено важна роля при провеждането на реформите в енергетиката има регулаторният орган. Широко разпространеното схващане, че в близко бъдеще предстои пълна либерализация, разбрана основно като свободно определяне на цените на енергията, почива на недостатъчна информираност. При създаването на пазар на едро на електрическа енергия и природен газ клиентите на средно и ниско напрежение ще продължат да купуват енергия от разпределителните компании, които поради това, че имат признато право на монопол за обслужване на определена територия, ще продължат да бъдат обект на регулаторен контрол. По същата причина – наличие на монопол - регулирани, а не пазарни, ще продължат да бъдат и цените за пренос, каквато услуга ще се предлага единствено от естествено монополните електро- и газопреносни предприятия (НЕК и Булгаргаз). Дори при изграждането на енергиен пазар на дребно, когато клиентите ще имат възможност да избират своите доставчици, цената на енергията ще съдържа регулиран елемент, свързан с разходите на преносното предприятие. Особено важна роля ще има регулаторният орган при създаването и развитието на бъдещия пазарен модел, свързана с определянето на пазарните правила и на ценовите правила за балансиращия пазар. Усложняване на методите за регулиране и увеличаването на значимостта на регулаторните решения ще настъпи и при предстоящата приватизация на сектора. Следователно, създаването на пазарни структури не е свързано с намаляването на значимостта и функциите на регулаторния орган, а с тяхната трансформация от един в друг вид.

3. Инвестиции

България, както и другите страни в преход от Централна и Източна Европа, се нуждае от мащабни инвестиции в енергетиката, за да бъдат извършени необходимите реконструкции, замени, разширения на съществуващи мощности и изграждане на нови мощности, чрез което да се компенсира инвестиционната пасивност през последните 12 години.

Реформираната енергетика може да привлече устойчив поток от значителни чужди капитали, на които основно ще се разчита поради ограничените финансови възможности на държавата.

Тъй като инвестициите ще се отразят на разходите, съответно на цените на енергията, основно предизвикателство пред правителството през следващите няколко години ще бъде не фокусирането върху самоцелно привличане на инвестиции (каквато е досегашната стратегия), а осигуряването на подходящата им последователност, която да гарантира реализирането на по-големи проекти само при стабилна законова и регулаторна среда и пазарни структури. Така ще бъде постигнато:

- Намаляване на капиталовите разходи и на изискваната от инвеститорите възвръщаемост;
- Балансиране на пазарните и ценовите рискове между държавата и инвеститорите;
- Преустановяване подписването на дългосрочни споразумения за изкупуване на енергия, които представляват сериозна бариера пред въвеждането на конкурентен интегриран енергиен пазар и концентрират преобладаващите рискове върху държавата, съответно върху крайните потребители.

Ограничените инвестиционни възможности на държавата (пряко финансиране, приходи от приватизация на енергийни активи или гарантиране на заеми) ще се използват през следващите няколко години за проекти и сфери, където икономическата полза е голяма, но законовите, регулаторните или други бариери ги правят в този преходен период все още непривлекателни за чужди инвеститори. Такива са проектите по енергийна ефективност, при които за създаването на благоприятна среда за работа на предприятия за енергийно ефективни услуги са необходими промени на данъчните закони.

4. Приватизация;

Както вече беше посочено, енергетиката се нуждае от значителни инвестиции за подобряване на съществуващата енергийна инфраструктура, което се дължи на ниското ниво на инвестиране през последните 10 години. Приватизацията е силен инструмент, чрез който това може да бъде постигнато. **Поради това намерението на правителството е да ускори максимално приватизационните процеси във всички енергийни сектори.**

В основните сектори на енергетиката – електроенергетика, топлоенергетика, газоснабдяване и въгледобив - е извършена частична приватизация предимно на дружества с обслужващи или странични дейности. Общият брой на търговските дружества от системата на енергетиката е 104, за 77 от които приватизацията предстои. Създаването и лицензирането през 2002 г. на смесено дружество ТЕЦ “Марица-изток” 3 (840 MW) с мажоритарно дялово участие на американската

компания Entergy е първата значима приватизационна сделка в енергетиката. Смесеното дружество има подписан 15-годишен договор за изкупуване на енергия с “НЕК” ЕАД, изпълняващ функциите на “Единствен купувач”.

Опитът на другите страни показва, че приватизацията в енергетиката е най-успешна тогава, когато се извършва, след като вече е създадена подходяща законова и регулаторна среда и са изяснени пазарните структури и правила. Успешно извършените реформи са механизъм за повишаване доверието на чуждите инвеститори и за осигуряване на необходимите особено големи инвестиции за енергетиката при ниски рискови премии и диверсифициран риск. Поради значителното забавяне на реформите в енергетиката обаче се налага тези процеси да се извършват повече или по-малко паралелно, като при приватизацията ще се прилага предпазлив подход, аналогичен на инвестиционния.

В противовес с другите европейски страни България е направила изпреварващи действия в приватизацията преди създаването на необходимата реформирана среда (Фиг. 1).

При приватизацията ще се преследват следните цели:

- Привличане на необходимите инвестиции за ефективно, сигурно и опазващо околната среда енергоснабдяване;
- Въвеждане на модерни системи за управление и успешно интегриране на приватизираните предприятия към развиващия се електроенергиен пазар чрез привличане на стратегически инвеститори;
- Постигане на дългосрочна конкурентоспособност на българската енергетика;
- Осигуряване на постъпления за нуждите на бюджета.

Максимизирането на всяка от тези цели е невъзможно. Необходимо е балансиране между тях, като при това, в контекста на развиващия се интегриран енергиен пазар, целта за осигуряване на постъпления за бюджета чрез висока продажна цена на активите ще бъде подчинена на дългосрочната цел за конкурентни вътрешни цени на енергията. В тази насока се предвижда и използване на част от приходите, получени от приватизация на енергийни активи за финансиране на енергийни проекти с висока икономическа и социална значимост.

Успешната приватизация до голяма степен ще зависи от предварителната подготовка на предприятията за приватизация, каквато ще бъде направена съвместно от Министерството на енергетиката и енергийните ресурси (МЕЕР) като изпълняващ функциите на собственик на държавните предприятия, ДКЕР като регулаторен орган, Министерството на икономиката и Агенцията за приватизация в следните аспекти:

- Финансово укрепване;
- Международен финансов одит;
- Консултантска подкрепа;
- Бизнессреда (регулаторни и пазарни правила).

Досегашната практика за приватизация ще бъде основно ревизирана в следните насоки:

- Реформата и приватизацията ще се осъществяват при добре планирана последователност във времето и след създаване на предпоставки за успешни сделки при запазване предмета на дейност;
- Продажбите ще се извършват в условията на открит равнопоставен процес, а практиката за създаване на смесени дружества ще бъде използвана единствено за изграждане на мениджърски умения, необходими за работа в пазарни условия;
- Приватизацията на предприятия производители ще се извърши след одобряване на индикативна пазарна структура, в която те ще работят, и на график за отваряне на вътрешния и външния пазар за електроенергия;
- Поради сложността на промените и значението на електроенергетиката за националната икономика ще бъде своевременно разработена отделна стратегия за приватизация на енергетиката, която Министерският съвет ще предложи за одобряване от Народното събрание.

III. Сигурност на енергийните доставки

Първичният енергиен баланс на страната е добре структуриран от гледна точка на разнообразието на използваните енергийни ресурси, но същевременно зависимостта от внос е съществена:

Структура на първичния енергиен баланс (70% внос)

Сигурността на енергоснабдяването не означава максимално използване на местни ресурси или минимален внос, а намаляване на рисковете при добив и доставка чрез разнообразяване на енергийните ресурси по вид и местонахождение с отчитане на дългосрочните регионални и световни тенденции на пазара на енергийни ресурси.

Изхождайки от това разбиране, вниманието ще бъде насочено към:

- Постигане на дългосрочно сътрудничество с Русия (с 1/3 от световните запаси) за нарастващо транзитиране на руски природен газ през България като средство за постигане на по-благоприятни и гарантирани ценови условия;

- Използване на географското разположение на България за повишаване надеждността на доставките на енергийни ресурси. България е разположена на един ключов кръстопът в Европа, през който минават транзитните газопроводи от Русия в южна посока и който свързва Гърция и Турция с европейската електрическа мрежа. Ако в бъдеще се изградят газопроводи от Централна Азия до България и по-нататък за Централна Европа, страната ни може се превърне в алтернативен коридор Изток - Запад, който да диверсифицира зависимостта на Западна Европа от вносен природен газ. Все пак трябва да се има предвид, че комбинацията от индексирание на цената на природния газ с т.нар. петролни индекси и доставката при условие “вземай или плащай” превръща пазара на природен газ в пазар с ограничена конкурентност и сигурност;

- Отваряне на пазара на електрическа енергия и природен газ за внос, което да позволи на българските консуматори да печелят от договорени конкурентни цени при гаранции за спазване на европейските технически стандарти от вносителите. Декларираните намерения в стратегията от 1999 г. за запазване на доминираща роля на България при износ в региона, съчетани с ограничен и монополизиран внос, са в противоречие с принципа за реципрочност на директивата и трябва да се ревизират своевременно и в полза на потребителите;

- Добре развитата енергийна инфраструктура и географското положение благоприятстват позиционирането на България като диспечерски и пазарен център на Балканите в контекста на предстоящото развитие на регионален енергиен пазар.

За разлика от много страни - членки и кандидати за членство в Европейския съюз, където местният въгледобив няма перспектива на икономическа основа, **местните лигнитни въглища имат силна позиция като ресурс за производство на електрическа енергия.** Това предимство, съчетано със значението им за сигурността на енергийните доставки, определя значимото място на комплекса от мини и централи “Марица-изток” в развитието на енергетиката.

Възобновяемите енергийни източници (ВЕИ) са друг местен ресурс, който може да намали зависимостта от внос, да подобри сигурността на енергоснабдяването, да облекчи изпълнението на задълженията по опазване на околната среда и да допринесе за по-висока трудова заетост. При това много от ВЕИ (биомаса, малки водни централи, геотермална енергия и т.н.) са със значителен ресурсен, технически и икономически потенциал. Въпреки това те се използват непостоянно и недостатъчно и имат незначителен дял в общото брутно енергопотребление. Сериозна пречка пред тяхното развитие представляват по-високите начални инвестиции. С цел преодоляване на съществуващите бариери ще бъде разработен План за действие, включващ интегриран подход и инструменти за развитието на ВЕИ, както и кампания за ускореното им развитие.

За да се подобри сигурността от гледна точка на предлагането, са необходими инвестиции за намаляване на загубите при преноса, разпределението и крайното потребление на електрическа и топлинна енергия, а така също за повишаване на

ефективността и удължаване на икономическия жизнен цикъл на ключови електро- и топлоцентрали. Тези проекти фигурират в инвестиционните и приватизационните приоритети на правителството.

Усилията в посока на сигурност на доставките могат да са успешни само ако са придружени от политика на енергоспестяване. И докато по отношение на снабдяването възможностите на България са ограничени, то по отношение на енергоспестяването потенциалът е висок. Ще се въведат ефективни инструменти, чрез които този потенциал да се оползотвори. Това ще се отрази благоприятно не само на сигурността на енергоснабдяването, но и на външнотърговския баланс на страната, в който вносът на енергийни ресурси е над 27 на сто.

II.4. Енергийна ефективност: намаляване на относителното енергопотребление

Относителното енергийно потребление, измерено като количество първични енергийни ресурси за единица БВП (тона нефтен еквивалент/US\$1000), е един от основните измерители на енергийната ефективност и важен елемент на националната конкурентоспособност. Мястото на България в Европа по този показател може да се види от следващата таблица и фигура:

Относително енергийно потребление, т.н.е/1000\$ БВП

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
България	1,96	1,91	1,74	1,72	1,88	1,83	1,91	2,19	2,23	2,03	1,57
Чехия	0,97	0,91	0,94	0,86	0,83	0,78	0,73	0,75	0,74	0,72	0,74
Унгария	0,59	0,59	0,64	0,60	0,59	0,59	0,59	0,59	0,55	0,53	0,49
Полша	1,08	1,03	1,06	0,97	0,95	0,90	0,84	0,83	0,76	0,66	0,59
Румъния	1,55	1,37	1,30	1,37	1,31	1,20	1,20	1,14	1,14	1,09	1,28
Словакия	1,08	1,04	1,12	1,13	1,12	1,05	1,00	0,94	0,90	0,86	0,82
ЕС	0,19	0,19	0,19	0,18	0,19	0,18	0,19	0,18	0,17	0,16	0,15

Резкият спад на българския показател през 1999 г. се обяснява с изменението на метода на изчисление на БВП.

За 2000 г. този показател е 1,84 т.н.е/1000\$ БВП. Контрастът е очевиден. Страните с пазарна икономика, както и страните в преход от Средна Европа имат значително предимство по отношение на разхода на енергия за единица продукция. Не би могло да се очаква българската икономика да бъде конкурентоспособна, след като изразходва 10 пъти повече енергия, отколкото западноевропейската, и два до три пъти повече от средноевропейските. Още по-тревожно е, че докато при всички

други страни е налице устойчива тенденция към намаляване, българската икономика продължава да се колебае около достигнатите най-високи стойности.

Графика №2

През първите години на прехода съвкупното потребление на първична енергия рязко се понижи в синхрон със спада в БВП. То продължи да се свива и впоследствие, но в значително по-малка степен, отколкото промишленото производство, като най-съществено бе намалението в потреблението на нефт.

Една от многобройните причини за високото специфично потребление на България е и неблагоприятната структура на енергийния баланс на домакинствата. Докато общото енергийно потребление на едно българско домакинство е под равнището на потребление на редица други страни в преход, то потреблението на електрическа енергия на едно българско домакинство е три пъти по-високо, отколкото това в Румъния, Словакия и Литва и дори по-високо от това в Турция, чийто БВП на глава от населението е два пъти по-висок от този на България.

Причините за тази тревожна ситуация са както обективни (наследената структура и технологично състояние на икономиката), така и предизвикани от енергийната политика досега, а именно:

- Непоследователната политика на българските правителства при нормализиране на енергийните цени и продължаващо и досега ценово субсидиране, особено на енергийните услуги за населението. Резултатът е неправилни ценови сигнали към потребителите и отсъствие на стимули за енергоспестяване;
- Отлагане на необходими инвестиции поради ограничени приходи (ниски цени) и в резултат - влошаваща се ефективност на енергийните (особено на топлофикационните) услуги;
- Прекалено високо потребление на електрическа енергия от населението за отопление (най-високоразходната форма на енергия) както поради ниските цени, така и поради ограничени други алтернативи;
- Забавяне развитието на битовата газификация поради липса на подходяща законова и регулаторна рамка;
- Непоследователна политика и липса на интегриран подход по отношение на енергийната ефективност.

Стратегията от 1999 г. предвижда инерционно увеличаване на потреблението от населението, продължаваща висока зависимост от електрическата енергия до

2015 г. и незадоволително като скорост и обем навлизане на други възможни източници. Предвижда се също известно, но недостатъчно намаляване на специфичното енергийно потребление - през 2015 г. този показател остава на приблизително два пъти по-високо равнище от сегашното на страните в преход, посочени по-горе, с които българската икономика трябва да се конкурира.

Новото виждане в тази насока цели преодоляване на инерцията и активни действия за постигане на по-висока ефективност на всички процеси на енергоснабдяване (производство, пренос, разпределение, потребление). Енергийната ефективност не е самоцел, а средство за намаляване на разходите, подобряване на конкурентоспособността, сигурността на енергоснабдяването и опазване на околната среда. За това ще се разчита на пазарните сили, но също и на целенасочени предварителни действия:

- Насърчаване на инвестициите в енергийна ефективност при крайните потребители;
- Подкрепа, включително чрез държавни гаранции, на проекти за управление на потреблението, които имат значителен социален ефект;
- Насърчаване развитието на по-икономични от електрическата енергия възможности за отопление и подобряване на достъпа на населението до тях. Пренасочване на електрическата енергия към по-високотехнологични нужди на икономиката и намаляване на цената ѝ чрез отлагане на скъпи инвестиции. Изграждането на ефективни системи за газификация или топлофикация изисква по-малко средства, отколкото изграждането на електрическа мощност за задоволяване на същото потребление;
- Премахване на изкривяванията при цените на различните видове енергия за отопление, така че действията и решенията на населението да са мотивирани от верни ценови сигнали и да се създадат стимули за енергоспестяване. При цени, съответстващи на присъщите икономически разходи, цената на електрическата енергия за населението ще бъде над два пъти по-висока от тази на топлинната енергия и природния газ (съответно 50-60 евро/МВтч и 20-25 евро/МВтч);
- Подобряване на ефективността в процесите на преобразуване на енергия, насърчаване на комбинираното производство на топлинна и електрическа енергия и намаляване на загубите.

Специално трябва да се подчертае уникалността на инвестициите за енергийна ефективност по отношение на многостранните им положителни резултати не само за конкретния потребител, но и за страната:

- Подобряват надеждността на енергоснабдяването като намаляват нуждата от внос;

- Намаляват нуждите от нови инвестиции в производството на енергия;
- Имат благоприятен социален ефект, намаляват сметките за енергия, нуждите от субсидии и напрежението в обществото;
- Намаляват вредното въздействие върху околната среда.

Предвид всичко това с подкрепа от Световната банка се подготвя национално проучване за енергийна ефективност, което ще представлява основа за изготвяне на План за действие за енергийна ефективност и План за действие за възобновяеми енергийни източници. Целта е чрез активна политика за разумно използване на енергията и енергийните ресурси да се постигне трайна тенденция към подобряване показателите на енергийното потребление на страната.

II.5. Ценова политика: средносрочни приоритети

1. Намаляване и преустановяване на ценовите енергийни субсидии

Изпълнението на програмата на правителството за подобряване ефективността на енергетиката чрез създаване на пазарни условия е затруднено поради ниските, в сравнение с присъщите разходи, цени на електрическата и топлинната енергия за домакинствата. Въпреки все още незначителния дял на битовата газификация трябва да се отбележи, че ценово субсидиране е налице и при цените на природния газ за битови нужди.

Субсидирането на цените за домакинствата се реализира чрез:

- Държавният бюджет за топлинната енергия;
- Кръстосано субсидиране от индустриалните към битовите потребители за електрическата енергия;
- Отлагане на необходимите инвестиционни разходи и декапитализиране на енергийните предприятия.

Постепенното намаляване и преустановяване на ценовите енергийни субсидии и пренасочването им към нуждаещите се потребители е основна предпоставка за успех на предстоящите пазарни реформи и приватизация в енергетиката.

2. Въвеждане на регулаторни правила за определяне на енергийните цени при търговския модел "Единствен купувач"

Предложените от ДКЕР и приети от Министерския съвет наредби за образуване и прилагане на цените на електрическата енергия, топлинната енергия и природния газ, създават нормативната база, чрез която през настоящата година ще бъде извършен преходът от административно определяне на цените на енергията към

стандартно ценово регулиране по метода “разходи плюс” (или *ROR - Rate of Return Regulation*).

Наредбите предвиждат период на преходно ценообразуване, в рамките на който да се постигне ребалансиране на тарифните цени на електрическата енергия и преустановяване субсидирането на цените на топлинна енергия за населението.

Параметрите и принципите за регулиране на нормата на възвръщаемост ще бъдат определени от ДКЕР.

3. Въвеждане на регулаторни правила за определяне на енергийни цени в съответствие с избраните пазарни модели за електроенергетиката и газоснабдяването.

Ценовото регулиране за в бъдеще ще запази значението си за централизираната търговия, като същевременно ще обхваща частично и бъдещите пазари на енергия поради наличието на естествени монополни структури. Обект на регулиране ще бъдат:

- Цените за пренос на енергия;
- Цените на балансиращия пазар за електрическа енергия;
- Крайните цени при наличие на лицензии за снабдяване на определена територия ;
- Цените при споразумения за изкупуване на енергия от производители (дългосрочни, средносрочни или едногодишни);
- Цените за съхраняване на природен газ.

4. Цени на електрическата енергия

Ценова политика 1998-2001 г.

Цените на електрическата енергия за битови нужди в България са най-ниски в сравнение с останалите страни в преход в Източна Европа (фиг. 2).

Това на практика се постига чрез кръстосано субсидиране - цените за битови нужди все още са по-ниски от цените на индустрията. Това изкривено съотношение не позволява развитието на пазарни структури и стимулира преразхода на енергия за отопление.

Ребалансирването на тарифните цени е основна мярка за засилване на конкурентността на икономиката, растеж на БВП и създаване на нови работни места. В таблицата е показано движението на цените от 1998 до 2001 г.:

Цени на електроенергията 1998 – 2001(лв/кВтч без ДДС)

	1998	01. 1999	07. 1999	01. 2000	07. 2000	07. 2001	10. 2001
Разходи за електроснабдя ване – ниско напрежение							0,084
Цени за стопанска дейност - фактически	0,067	0,071	0,072	0,072	0,072	0,072	0,072
Цени за домакинствата - план	0,042	0,054	0,059	0,071	0,076	0,084	0,084
Цени за домакинствата- отчет	0,042	0,048	0,048	0,059	0,061	0,061	0,067

През 1998 г. е приет план за действие, консултиран с МВФ, който предвижда поетапни увеличения, така че средните тарифни цени за населението и за индустриалните потребители да се изравнят и да достигнат до 4 цента/кВтч без ДДС (или 0,072 лв/кВтч при валутен курс 1,8 лв/US\$) до средата на 2001 г. Както се вижда от таблицата по-горе, тези ангажменти не са изпълнени, поради което необходимите увеличения на цените са предстоящи.

Индикативен график за увеличаване на цените на електрическата енергия за населението

В рамките на периода 2002-2005 г. предстоят поетапни увеличения, при които ще бъдат постигнати следните нива на средните цени на електрическата енергия за битови нужди:

Първи етап (2002г.): изпреварване на средната цена за стопански нужди

Втори етап (2003г.): изравняване със средната цена на небитовите потребители, присъединени към мрежа средно и ниско напрежение

Трети етап (2004г.): покриване на разходите за електроснабдяване на ниско напрежение

Четвърти етап (2005г.): цени, определени по метода “разходи плюс”.

При примерни изчисления, базиращи се на прогнозната структура на потребление и на планираните разходи на електроенергийните предприятия за 2002 г., първите три етапа могат да се изпълнят с три 10-процентови средногодишни увеличения, при което средната цена за битови нужди през 2004 г. ще достигне до 0,090 лв/кВтч (или 4,1 цента/кВтч при валутен курс 2,2 лв/щ.\$) без ДДС:

Индикативни цени на електроенергията 2002-2004 г. (лв/кВтч без ДДС)

	2002	2003	2004
Първи етап	0,074		
Втори етап		0,081	
Трети етап			0,090

Конкретните решения за периодичността и параметрите на цените са в компетенциите на ДКЕР и ще се базират на ежегодни регулаторни прегледи на енергийните предприятия.

Надеждното ефективно и екологично осигуряване на българската икономика и на българските потребители с електрическа енергия е свързано със значителни инвестиции. Това изисква внимателно определяне на тяхната последователност, така че да се постигне приемлив темп на промяна на цените в по-дългосрочен период. Трябва да се акцентира върху необходимостта от въвеждане на приоритетни инвестиции, социални реформи и мерки за намаляване на рисковата премия върху капиталовите разходи. В противен случай ще се навреди на конкурентоспособността на електроенергетиката и благосъстоянието на потребителите. Такъв ще е резултатът и ако домакинствата бъдат принудени да продължат да ползват електрическа енергия или неекологични въглища за отопление поради липса на друга алтернатива.

Въвеждане на социалноориентирана двустъпална тарифна цена за битовата електрическа енергия

С цел осигуряване на базовите потребности на населението от електрическа енергия на приемливи цени, успоредно с повишаването на цените, ще се въведе двустъпална тарифа, при която потреблението до определено ниво ще се заплаща по сега действащите цени, както следва:

- До 75 кВтч дневна електрическа енергия – по действаща дневна цена целогодишно;

- До 50 кВтч нощна електрическа енергия - по действаща нощна цена за петте отоплителни месеца.

Дневната двустъпална тарифна цена ще е валидна за всички битови абонати без просрочени задължения към електроразпределителните дружества, а нощната – за всички, с изключение на абонатите на топлофикационните дружества.

Цените на първото стъпало ще останат непроменени през целия период на преходно ценообразуване, който трябва да приключи през 2004 г.

Размерите на ежегодните увеличения на второто стъпало ще бъдат по-високи от целевите нива на среднопретеглените продажни цени, посочени в таблицата по-горе. Те ще бъдат определени от ДКЕР след одобряване на необходимите годишни приходи на електроразпределителните дружества.

5. Цени на топлинната енергия

Ценова политика 1998-2001 г.

Приетият през 1998 г. план за действие е предвиждал ежегодни увеличения на цените на топлинната енергия за населението, така че през 2001 г. да се преустанови субсидирането на производителите. По различни причини тази цел не е постигната. Средните годишни цени (без ДДС), показани в таблицата, са значително по-ниски от планираните:

Цени на топлинната енергия 1997 - 2001

	1997	1998	1999	2000	2001
Лв/МВтч	15,30	23,22	28,41	30,34	31,17
<i>Валутен курс, лв/ц.д.</i>	1,679	1,759	1,836	2,123	2,194

Поради това, че тези ангажименти не са изпълнени, необходимите увеличения на цените са предстоящи.

График за увеличаване на цените на топлинната енергия за населението

Съгласно Закона за енергетиката и енергийната ефективност МЕЕР определя горна граница на продажната цена на топлинната енергия за топлофикационните дружества, които получават субсидии от държавния бюджет. Тази процедура ще продължи до преустановяването на субсидирането, след което цените ще се определят от ДКЕР по стандартните регулаторни методи.

В съответствие с приетите регулаторни правила от началото на април 2002 г. е въведена двукомпонентна цена на топлинната енергия - цена за мощност (лв./куб.м) и цена за енергия (лв./МВтч) - в рамките на сега действащата единна продажна цена 40,051 лв./МВтч с ДДС. Двукомпонентната цена ще доведе до по-равномерни месечни плащания и намаляване на относителния дял на разходите за отопление в структурата на домакинските бюджети през отоплителния сезон. Чрез общите условия на договорите, одобрени от ДКЕР, на абонатите се предлага и възможност за изравнени месечни плащания.

През 2002-2005 г. предстоят увеличения на цените на топлинната енергия за населението, така че да се преустанови субсидирането на производителите в края на периода. Това ще се постигне с ежегодни 10-процентови увеличения на цените, извършвани след приключване на отоплителния сезон.

6. Въвеждане на двустъпална тарифна цена за битова топлинна енергия

С цел осигуряване на базовите потребности на населението от топлинна енергия на приемливи цени, успоредно с повишаването на цените ще се въведе двустъпална тарифна цена, при която потреблението до 250 кВтч през отоплителния сезон ще се заплаща по сега действащите цени от всички абонати без просрочени задължения към топлофикацията и тази цена ще бъде запазена до края на преходния период.

Цените на първото стъпало ще останат непроменени през целия период на преходно ценообразуване, който трябва да приключи през 2005 г.

Размерите на повишението на второто стъпало ще бъдат определени така, че да се постигнат целевите нива на средните цени, посочени по-горе.

Успоредното прилагане и на мерките за подобряване на ефективността (абонатни станции и индивидуални уреди за регулиране и измерване) ще доведе до запазване или най-малкото до значително по-ниско увеличаване на разходите за отопление в домакинските бюджети в сравнение с това на цената на топлинната енергия.

7. Цени на природния газ

Измененията на цените на природния газ през периода 1997 – 2001 г. са показани на следващата таблица:

Цени на природен газ за крайни потребители 1997 – 2001 г.

	1997	1998	1999	2000	2001
Цена, лв/х.н.м3.	172,42	179,65	150,05	214,60	256,92
<i>Валутен курс, лв/щ.д.</i>	1,679	1,759	1,836	2,123	2,194

Съществуващата практика на единни цени за всички категории крайни потребители на природен газ ще бъде преустановена при прилагане на приетата Наредба за образуване и прилагане на цените на природния газ. Чрез регулирането на цените на крайните потребители на природен газ по метода *“разходи плюс”* ще се въведат диференцирани цени на природния газ по категории потребители и ще се отстранят регулаторните пречки пред развитието на пазара за природен газ на ниско налягане.

От основно значение за търговското и конкурентното развитие на газов пазар на ниско налягане, за възстановяването на конкурентността на химическата и торвата индустрия и за повишаване на интереса към комбинирани централи, работещи на природен газ, ще бъде предстоящото приемане на наредби за достъпа до преносните и транзитните мрежи и газовите хранилища, които ще позволят директно договаряне между доставчици и привилегирвани потребители.

II.6. Социална защита и социални гаранции при пазарното ориентиране на енергетиката

Реформите в енергийния сектор навсякъде се определят от икономически мотиви. С концентрирането върху икономическите резултати се обръща малко внимание на социалната политика с надеждата, че социалните затруднения ще се решат, след като икономиката се постави на търговски основи. Освен изискванията за сигурност и качество на енергоснабдяването обаче законът гарантира и правото на всеки да получава достатъчна за базовите му потребности енергия на приемливи цени. В съответствие с тези изисквания реформата в България очевидно не може да се осъществи без паралелни мерки за социална защита и социални гаранции. Социалната политика засега се ограничава до използване на оскъдните ресурси на системата за подпомагане на семействата с ниски доходи. Тази система не използва всички налични възможности – преки и косвени – и не представлява достатъчно ефективна защита. Тя ще бъде разширена в следните насоки:

- Гарантиране на ценово достъпна енергия за всеки български гражданин чрез усъвършенстване на схемата за подпомагане на социално слабите групи през отоплителния сезон;

- Създаване на нови форми за социално подпомагане, включително социални тарифи за определени базови количества;
- Подобряване достъпа на населението до по-икономични форми на отопление;
- Сметчаване на негативните ефекти от реструктурирането и по-високите цени чрез повишаване ефективността на енергоснабдяването (по-ниски разходи) и на потреблението (по-ниски сметки).

Критериите за успех на тази стратегия ще бъдат: приемлив дял на разходите за отопление в общите доходи на домакинствата; осигуряване на всеки социално слаб с необходимите му базови количества енергия.

II.7. Околна среда

Емисии в атмосферния въздух

Енергийният отрасъл е основен източник на емисии на въглероден диоксид и серни оксиди в страната. Топлоелектрическите централи на енергетиката са и сравнително значим източник на азотни оксиди, нетоксичен прах, диоксини и фурани.

Топлоелектрическите централи (ТЕЦ), изгарящи въглища, емитират около 80 на сто от националните емисии на серни оксиди и около 60 на сто от националните емисии на въглероден диоксид.

Република България е ратифицирала Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата през 1995г. Съгласно подписания към конвенцията през декември 1997 г. Протокол от Киото България пое ангажимента да се намалят антропогенните емисии на парникови газове с 8 на сто, спрямо емисиите през 1988 г.

В случай че се ратифицира Протоколът от Киото с оглед спазване ангажиментите на страната съгласно протокола ще се осъществят мерки в следните основни направления:

Електропроизводство и топлопроизводство:

- Запазване дела на ядрената енергия в общия енергиен баланс на страната чрез изграждане на нови ядрени мощности;
- Нарастване дела на електроцентралите и топлоцентралите на природен газ в националния енергиен баланс;
- Приоритетно изграждане на централи за комбинирано производство на електрическа и топлинна енергия;

- Увеличаване дела на енергийното производство от възобновяеми енергийни източници в националния енергиен баланс с прилагане на преференциална политика за тяхното развитие;

- Изпълнение на рехабилитации на енергийните мощности в големите ТЕЦ, които ще работят след 2008 г. повече от 20 000 часа.

Разпределение на електрическата и топлинната енергия

- Намаляване на загубите в електропреносните, топлопреносните и газопреносните мрежи;

- Газифициране на бита със заместване на консумацията на електроенергия, мазут и въглища за отопление в бита с природен газ.

За намаляване на емисиите на вредни вещества от отрасъла до равнищата на европейските изисквания се предвиждат следните основни мерки:

- Съоръжаване на всички нови енергийни блокове на въглища със сероочистващи инсталации и нискоазотни горелки със съответната ефективност;

- Съоръжаване на всички подлежащи на рехабилитация енергийни блокове с нискоазотни горелки и със сероочистващи инсталации със съответната ефективност;

- Разработване на План за намаляване на емисиите на серни и азотни оксиди от съществуващите ТЕЦ, съгласно изискванията на Директива 2001/80/ЕС.

Възстановяване на нарушеното равновесие и формиране на нова среда при добива на въглища

При експлоатацията на находищата по открит (кариерен) способ и при първична преработка на добитите суровини трябва да нарастват темповете за рекултивация на нарушените от минната дейност терени. Прилагането на нови технологични решения ще доведе до подобряване на почвеното плодородие за земеделски и горски култури и ще ускори възстановяването на нарушените терени.

При подземния добив на въглища ще се следи за екологосъобразното съхраняване на отпадъците от миннодобивната и преработвателната дейност и опазване чистотата на водите. В съответствие с прекратяването на миннодобивната дейност с проектите за техническа ликвидация и средства от държавния бюджет ще продължи възстановяването и/или рекултивацията на нарушените терени.

При приватизация на минните дружества извършването на тези дейности ще бъде регламентирано в договорите за предоставяне на концесия.

II.8. Принципи на общата енергийна политика

Политиката на правителството в областта на енергетиката ще се основава на следните принципи:

- Установяване на пазарни отношения в енергетиката въз основа на разходноориентирани тарифи и свободно договаряне;
- Активна роля на държавата за създаване на ясна и устойчива законова и регулаторна рамка за инвестиции, търговска дейност и защита на обществото;
- Създаване на законодателна, регулаторна и пазарна среда преди осъществяване на големи нови инвестиционни и приватизационни проекти;
- Активна политика за енергийна ефективност като средство за повишаване конкурентоспособността на икономиката, повишаване сигурността на енергоснабдяването и опазване на околната среда;
- Ефективна социална защита чрез пренасочване на държавните субсидии от производителя към потребителя, мерки за енергоспестяване и въвеждане на социалноориентирани тарифи;
- Позициониране на България като надеждна държава за осигуряване на бъдещ транзит на петрол, природен газ и електроенергия и диспечерски и пазарен регионален център.

III. СЕКТОРНА ПОЛИТИКА

III.1. Електроенергетика

1. Ключови въпроси

Електроенергетиката се намира в начален етап на реструктуриране. НЕК е разделена на 15 компании, но създаването на пазарни условия налага да се предприеме една последователност от решителни действия:

- *Търговско реструктуриране.* Извършено е само организационно разделяне, а нови търговски отношения, регулирани от ДКЕР, предстои да се въведат;
- *Комерсиализация на дейностите.* Небалансираните тарифни цени – цените за населението са значително по-ниски от разходите за електроснабдяване на ниско напрежение - представляват бариера пред въвеждането на комерсиални стимули за ефективност и качество, особено при електроразпределителните предприятия;

- *Пазар на енергия.* Предстои създаването и развитието на конкурентен пазарен сегмент чрез осигуряване на пряк достъп до мрежата за производителите. Правила и цени, които да позволят това, ще се въведат от ДКЕР през настоящата година;
- *Инвестиционен риск.* Законът за енергетиката и енергийната ефективност е бариера пред подобна политика на пренасочване на активността, съответно на пазарните рискове при инвестиционни решения, от държавата, съответно от крайните потребители, към инвеститорите;
- *Приватизация.* Липсата на завършена регулаторна рамка и пазарни правила е бариера пред успешната приватизация, необходима за привличане на инвестиции и за повишаване на ефективността;
- *Неплащания.* Систематичното неплащане на сметките за електрическа енергия лишават енергийните предприятия от оперативни ресурси, затрудняват нормалната им дейност, увеличават разходите им и влияят отрицателно върху цялата икономика;
- *Ядрена безопасност.* Съдбата на блокове 1-4 на АЕЦ “Козлодуй” и осигуряване на мощностния и енергийния баланс на страната;
- *Износ на електроенергия.* Увеличаване на възможностите за износ чрез ефективно използване на съществуващите мощности в средносрочен план.

2. Приоритети

Уникалното в предстоящата реформа на българската електроенергетика се състои в това, че се налага в кратки срокове и паралелно да се постигне следното:

- Въвеждане на ясни регулаторни правила и ефективно регулиране на държавните електроенергийни дружества;
- Приватизация на голяма част от държавните електроенергийни дружества;
- Въвеждане на ясни регулаторни правила и ефективно регулиране на приватизираните електроенергийни дружества;
- Преосмисляне на направената пълна дезинтеграция и въведеното лицензиране само за една дейност с цел конкурентност на регионалния пазар (например законови възможности за създаване на комунални компании);
- Въвеждане на конкурентен пазарен модел за развитие на вътрешен и външен пазар на електрическа енергия по установен и законово регламентиран график.

Успешните резултати на тази амбициозна реформа ще зависят от координацията, мобилизацията и активното участие на всички отговорни институции, търговски дружества и от подкрепата на обществеността.

Пазар на електроенергия

Съществуващо положение

Електрическата система на България, разделена на 7 производствени, 7 разпределителни и една преносна компания, работи по търговския модел “Единствен купувач”, чиято схема е показана на фигурата:

Пазар на електроенергия ще се въведе постепенно чрез разрешение за свободен достъп до преносната и разпределителната мрежа на производителите на електрическа енергия (т.нар. трета страна) и за директно договаряне между тях и избрани крайни потребители. По този начин ще се създадат условия за конкуренция между производителите (доставчиците) и за свободен избор на доставчик от избраните потребители. На следващ етап ще бъде въведен и пазар за краткосрочни сделки (спот-пазар).

Цели

Пазарът на електроенергия се въвежда, за да се постигнат следните цели:

- Намаляване на разходите и ограничаване нарастването на цените;
- Висока надеждност и качество на електроснабдяването;
- Прозрачност и справедливо разпределение на придобивките на пазара.

Модел

Въз основа на световния опит и резултатите от прилагането на различни пазарни модели, както и перспективата за създаване на регионален електроенергиен пазар, вътрешният пазар ще бъде изграден по модела “двустранни договори с балансиращ пазар.”

Опростена схема на този модел е показана на следващата фигура:

Пазарен модел с двустранни договори

* ЕРП – електроразпределителни предприятия

Двустранните договори ще се договарят свободно между производителите и потребителите. Диспечерът ще разпределя производството според договорите и ще балансира системата според предложенията на балансиращия пазар.

Потребители с право на избор

Потребителите, които ще имат право да сключват преки договори с централите за доставка на електроенергия, ще се определят според критерии, основният от които ще бъде годишното количество на използваната енергия.

План за създаване на пазар

Създаването на пазара на електроенергия изисква разработване на необходимите регулиращи документи, правила и институции:

- Подготовка на проект на пазара: общи условия, участници, администрация, правила за договорите за доставка на енергия, правила за договорите за допълнителни услуги, правила за балансиращия пазар, надеждност, търговски правила за измерване, уреждане на сметките;
- Създаване на тарифи, включително за балансиращия пазар и за пренос, системни услуги и разпределение на директно договорената енергия и правила за справедливо и недискриминационно използване на мрежата за пренос;
- Преработка на Правилника за експлоатация на мрежата, за да отрази изискванията на пазарния модел, в частност – правилата за диспечинг и използване на мрежата;
- Преструктуриране на НЕК и създаване на отделна структура “Търговски оператор и уреждане на сметките”;
- Въвеждане в новия закон за енергетиката на определения за участниците на пазара, търговските отношения между тях, ролята на търговския оператор, уреждане на “невъзстановяемите разходи”;
- Оценка на необходимите симулационни модели, информационни системи и подготовка на задание за доставка на апаратно и програмно осигуряване, доставка и настройка на апаратурата и програмите;
- Обучение на участниците в пазара;
- Настройка и начало на работата на пазара.

Постепенно въвеждане на пазарни отношения

Пазарният сегмент ще се развива чрез увеличаване съвкупността на клиентите с право на избор по определен график, съобразен със схемата на присъединяването

на страната към Европейския съюз и с изискванията на европейската директива за електроенергията. Първоначалното отваряне на пазара през идващата 2003 г. ще обхване не повече от 10 на сто от електроенергията, за да може своевременно да се отстранят недостатъците и да се проверят и подобрят процедурите и правилата.

След като се изпита работата на системата, направят се необходимите корекции на модела, процедурите, регулиращите документи и се достави необходимата апаратура и програмно осигуряване, ще се предприемат следващите крачки за увеличаване процента на енергията, подлежаща на пряко договаряне. Това се очаква да стане след пробен период от 2 години, след което темпът на отваряне ще се ускори с цел българската система напълно да отговаря на европейските директиви към момента на влизането на България в Европейския съюз.

Чрез включването на електроразпределителните дружества в категорията на клиентите с право на избор ще се създаде пазар на едро на електрическа енергия. Крайна цел на развитието на вътрешния пазар (дългосрочен приоритет) е създаването на пазар на дребно на електрическа енергия, при който възможност за избор на доставчик да имат и масовите потребители.

Достъпът на трета страна до външни сделки (внос и износ) създава условия за по-силна конкуренция, съответно за по-ниски цени за клиентите, поради което отварянето на външния пазар по определена схема и при механизми за възпрепятстване на ценови дъмпинг също е стратегическа задача.

Предпоставка за въвеждането на ефективна и неизкривена конкуренция е наличието на нормални тарифни цени на електрическата енергия, съответстващи на присъщите разходи за електроснабдяване на отделните категории потребители, което ще се постигне постепенно в средносрочен период.

4. Въвеждане на разрешителен режим за изграждане на нови мощности

В условията на свободен пазар инвестиционните решения се вземат от инвеститора и са съобразени с неговата преценка за търсенето на съответната стока. Стратегията от 1999 г. и Законът за енергетиката и енергийната ефективност налагат непазарни инвестиционни решения, основаващи се на планов подход и одобрявани от ДАЕЕР (сега МЕЕР). При сегашния търговски модел "Единствен купувач" частните инвеститори нямат директен достъп до крайните потребители и изискват гарантирани от държавата дългосрочни споразумения за закупуване на енергия. Изпреварващите действия на предишното правителство по договаряне на големи инвестиции преди създаването на пазарни отношения концентрират пазарните и ценовите рискове изцяло в държавата, съответно в крайните потребители, и при неблагоприятно развитие на електроенергийния пазар ще се достигне до оскъпяване на крайните цени на електрическата енергия. Освен това подписаните дългосрочни договори за новата централа "Марица-изток" 1 (670 МВт) и за рехабилитация на централата "Марица-изток" 3 (860 МВт) ограничават бъдещия пазарен сегмент до 40 на сто от общото потребление на

електрическа енергия (като се имат предвид и базовите мощности на ядрената централа и централите за комбинирано производство).

Концепцията на новия закон за енергетиката предвижда въвеждане на разрешителен режим за изграждане на нови мощности, при който ролята на държавата се ограничава до издаване на разрешение за изграждане на нови производствени мощности без поемане на ангажменти за изкупуване на тази енергия за регулирания сектор. Паралелно с въвеждането на разрешителен режим трябва да е ясен и законово регламентиран и графикът за отваряне на вътрешния и външния пазар на електрическа енергия. Така инвеститорът ще има свободата да взема самостоятелни решения и да поеме пазарния риск, произтичащ от тях.

Паралелно с разрешителния режим ще продължи да действа и тръжна процедура за изграждане на нови мощности. Тръжната процедура ще се използва по инициатива на системния оператор при прогнозни оценки за очертаващ се дефицит на електрическа енергия. В тези случаи със спечелилите търга ще се подписват дългосрочни споразумения за изкупуване на енергия. Държавната политика при тръжната процедура ще продължи добрите традиции и ще разчита на два основни източника:

- ядрена енергия, и
- местни лигнитни въглища.

Интензивно използване на наличните производствени мощности

Поради несигурните дългосрочни прогнози за потребление и динамично променящия се пазар на електрическа енергия стремежът ще бъде големите проекти да се отложат във времето и същевременно да се запази определящото положение на България в региона чрез политика, която не изисква големи инвестиции:

- удължаване на икономическия жизнен цикъл на ключови електро- и топлоцентрали чрез приватизация с участието на стратегически инвеститори;
- активизиране на потенциала за енергийна ефективност в сферата на производство, пренос, разпределение и потребление;
- осигуряване надежден обмен на енергия при приемливи цени (по-ниски от тези при нови мощности).

Възрастовата структура на термичните централи и ядрените блокове, показана в следващата таблица, не е много по-различна от структурата на европейските страни и показва необходимостта от обновяване. Инвестициите за обновяване са доказали своята висока ефективност навсякъде по света и ще бъдат приоритетно привлечени и в нашата електроенергийна система.

Възрастова структура на електрическите централи

	над 35 г.	От 31 до 35 г.	От 26 до 30 г.	От 21до 25 г.	От 16 до 20 г.	под 15 г.
ТЕЦ	6,3%	27,1%	17,4%	25,5%	15,2%	8,7%
Топлоф. ТЕЦ	36,0%	23,0%	2,7%	19,2%	8,2%	11,0%
Заводски ТЕЦ	11,6%	29,0%	31,4%	6,7%	8,1%	13,1%
АЕЦ	0,0%	0,0%	23,4%	11,7%	11,7%	53,2%

6. Паралелни процеси на реформи и приватизация

Приватизационната стратегия ще бъде насочена към координиране на реформите и приватизацията, което налага следната последователност:

Приватизационна среда

За успешно развитие на приватизацията е необходимо да се създаде подходяща регулаторна среда и да се подготвят енергийните дружества за приватизация. Ще се разработят и одобрят правила и наредби за регулиране на цените, индикативни графици за отваряне на външния и вътрешния пазар и за нормализиране на цените на електрическата енергия за населението.

Приватизация на електроразпределителните дружества

Приватизацията на електроенергетиката ще започне от електроразпределителните дружества през 2002-2003 г. с цел намаляване на секторния риск. Успешната приватизация на електроразпределителните търговски дружества, където се осъществява пряка връзка между доставчици и клиенти, ще намали рисковете на доставчиците на електрическа енергия, съответно на доставчиците на горива, свързани с плащанията. Така ще се създаде по-благоприятна среда и ще се намалят изискваните рискови премии при последващата приватизация на цялата верига на доставчиците.

Паралелно с това ще се постигне по-добро, деполитизирано управление, по-ефективна работа на предприятията, привличане на инвестиции, подобро качество на услугите, ускорено изграждане на корпоративна култура.

Приватизация на централите

Приватизацията на централите ще започне с ключови електро- и топлоцентрали с участието на стратегически инвеститори. През 2003 – 2004 г. ще бъдат приватизирани подвърховите централи - Бобовдол, Русе и Варна. След създаването на ясни регулаторни и пазарни правила няма пречки пред продажбите на всички централи без изключение в условията на открит равнопоставен процес.

Преносно предприятие

Поради това, че преносното предприятие (“Национална електропреносна компания” ЕАД) е едновременно оператор на преносната мрежа, оператор на централи, търговец на едро и системен оператор, на дневен ред стои въпросът за неговото реструктуриране с цел по-лесно регулиране и предотвратяване на възможна дискриминация при свободен достъп.

7. Ядрена енергетика и ядрена безопасност

Съществуващи ядрени съоръжения

В последните десет години АЕЦ “Козлодуй” осигурява 44 – 46 на сто от общото средногодишно електропроизводство в България.

Българската енергетика покрива около 45 на сто от постоянния дефицит в общия енергиен баланс на Балканския регион, което в момента се оценява като сериозен принос за икономическата стабилизация на региона.

Ядрената енергетика има сериозен принос за задоволяване на потребностите от електроенергия на икономиката и населението на страната и в региона. Тя осигурява минимален риск при доставка на енергийни ресурси и максимален икономически ефект в дългосрочен план. Надеждността ѝ е много висока и не се влияе от метеорологичните условия.

Изпълнението на предвидените мероприятия за повишаване на безопасността в декларираните срокове, постигнатото по отношение на повишаването на експлоатационната безопасност на съществуващите ядрени съоръжения до международно приемливо равнище, оценката на нивото на безопасност от страна на регулаторния орган на България и международното признание от страна на МААЕ на статуса на изпълнение на препоръките за разрешаване на съществуващите през 1991-1992 г. проблеми на безопасността дават основание да се направи изводът, че блокове с реакторни инсталации ВВЕР-440/В-230 подлежат на модернизиране на приемлива цена.

Решението за извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения ще се вземе въз основа на комплексен анализ на възможността за поддържане и повишаване нивото на безопасност и управление на ресурса на ядрените съоръжения в съответствие с националното законодателство и задълженията, произтичащи от Конвенцията за ядрена безопасност. Важни фактори, които също ще бъдат отчетени, са енергийният баланс, либерализацията на енергийния пазар и възможните алтернативи, икономическото, социалното и екологичното въздействие при извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения преди изтичането на технически обоснования и икономически изгоден ресурс.

Извеждането от експлоатация на ядрени мощности ще подлежи на особено внимателна оценка като елемент от дългосрочната ни държавна политика, в т.ч. за безопасността на ядрените съоръжения. Въпросът с управлението на отработеното ядрено гориво и радиоактивните отпадъци е предмет на отделна стратегия и ще се актуализира в съответствие с новия закон за безопасно използване на ядрената енергия.

За да се анализират последствията от извеждането от експлоатация на блокове 1-4, ще се направи оценка на отраженията в икономически аспект и по отношение на опазването на околната среда от прилагането на алтернативни стратегии за енергоснабдяване. Необходимостта от ускорено въвеждане на нови мощности при по-ранното спиране на блоковете неизбежно увеличава разходите за развитие на електроенергетиката, съответно цените на електрическата енергия. Разликата между общите разходи на алтернативните стратегии представлява “цената” на едно или друго решение и това заедно с достигнатото ниво на ядрена безопасност ще бъде базата за консултации с Европейската комисия.

Развитие на ядрената енергетика

Ядрената енергетика е основен фактор в мощностния и енергийния баланс на страната и то при условията на висока технологичност и ефективност на производството. Създаването на пазарни условия и произтичащата от това увеличена конкуренция в енергийния сектор са външни фактори по отношение на приетите програми за постигане на високо ниво на ядрена безопасност на съществуващите ядрени съоръжения. България приема достиженията на правото на Европейския съюз по отношение на ядрената енергетика, включително Договора за създаване на Европейска общност за атомна енергия, в изпълнение на основната задача да допринесе за повишаване на жизнения стандарт в държавите членки и за развитието на отношенията с другите страни. Страната ни ще продължи да хармонизира националното законодателство с европейското законодателство в областта на ядрената енергетика в контекста на разширяването на ЕС.

Ще бъдат определени законовите, регулаторните и ценовите рамки за изпълнение на всеки нов проект при равни условия на конкурентна основа с отчитане наличието на фактори като определена площадка, създадена инфраструктура, национална система за подготовка, поддържане на квалификацията и атестация на

кадрите и развитие на потенциала на организациите за инженерна поддръжка в областта на ядрената енергетика.

С оглед изпълнение на задълженията по опазване на околната среда и намаляване на емисиите на CO₂, SO₂, NO_x и летящи пепели страната ни ще продължава да разчита на ядрената енергетика и ще я развива съобразно съвременните изисквания за безопасност, икономичност и надеждност, ядрена безопасност и радиационна защита.

Ядрена безопасност и радиационна защита

Съзнавайки значението на безопасното използване на ядрената енергия, България изпълнява задълженията, произтичащи от Конвенцията по ядрена безопасност, и се ангажира с поддържането на високо ниво на ядрена безопасност и радиационна защита. Ядрената безопасност е въпрос на националната сигурност. Главната отговорност за нея се носи от експлоатиращата страна, а осъществяването на законодателната и регулиращата основа е в компетентността на регулиращия орган – Комитета за използване на атомната енергия за мирни цели.

Законът за използване на ядрената енергия се основава на общите предпоставки за укрепването на независим и компетентен регулиращ режим, изразяващ се в ясно разбираемо законодателство в областта на ядрената безопасност и радиационната защита, в съществуването на строг лицензионен режим и наличието на достатъчни ресурси и техническа поддръжка на регулаторния орган.

Експлоатиращите организации ще поддържат застраховка “Гражданска отговорност за ядрена вреда” в съответствие със задълженията, произтичащи от Конвенцията за гражданска отговорност за ядрена вреда и Съвместния протокол за прилагане на Виенската и Парижката конвенция. Ще продължи изясняването на възможностите и условията за ратифициране на Протокола за изменение на Виенската конвенция.

8. Регионален електроенергиен пазар

Българската електроенергийна система е основният износител на електроенергия в Югоизточна Европа и заедно със системата на Румъния осигурява баланса на мощностите във втора синхронна зона. Естественото развитие на двустранните договорни отношения към създаване на регионален енергиен пазар се осъществява в рамките на инициативата РЕМ на 7 страни от региона (Албания, Босна и Херцеговина, България, Гърция, Македония, Румъния и Югославия) заедно с Европейската комисия. Проектът стартира през 1998 г. и активно се подкрепя и от агенциите за международно развитие на САЩ и Канада, както и от компании от Франция и Германия.

Очаква се регионалният пазар, който ще бъде част от европейския пазар на електроенергия, да даде по-широки възможности за свободна търговия и по-добра

реализация на възможностите на нашите електрически централи. За да се осъществят тези очаквания, в условията на конкурентен натиск отвън централите трябва да подобрят своите показатели от гледна точка на надеждност, динамично поведение и икономически показатели, т.е. да постигнат целите, които си поставя създаването на вътрешния електроенергиен пазар.

Националната електрическа компания ще разширява връзките си със съседните системи чрез изграждане на нови електропроводни линии, ще подобри комуникационните си и информационни системи, релейни защиты и автоматика. България ще участва активно при създаването на организационните и техническите структури на регионалния електроенергиен пазар.

Анализ на енергийния сектор

III.2. Газоснабдяване

Газовият сектор играе ключова роля за икономиката на страната ни. Голяма част от природния газ се използва за енергийни цели главно в отоплителни централи и за комбинирано производство на електрическа и топлинна енергия, а в индустрията - като суровина. За разлика от всички европейски страни у нас почти няма пряко използване на природен газ за домакински нужди. Частта му в енергийния баланс е около 12 на сто. През последните години потреблението намаля около два пъти.

Потребление на природен газ в България (Мнм3)

Потребителски групи	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Енергетика	1665	1524	1379	1336	1167	1136
Химическа индустрия	2435	1730	1297	996	1344	1214
Други индустрии	1562	1264	1064	915	821	694
Неиндустриални	7	4	4	3	3	3
Разпределителни дружества	62	72	47	74	82	93
Общо		4594				

През нашата страна минават транзитните газопроводи, по които се доставя природен газ за все по-разширяващите се пазари на Гърция, Македония и Турция. Местното производство е ограничено и засега единственият доставчик е Русия. Съществуват перспективи за изграждане на газопроводи от Каспийския регион и Иран за Европа.

2. Ключови въпроси

През последните години държавната газопреносна компания Булгаргаз претърпя значителни загуби, главна причина за които е утежняващото се състояние на основните потребители на природен газ: топлофикационните дружества и химическата индустрия. Затрудненията, пред които е поставена компанията сега, може да се опишат по следния начин:

- Най-голямата група клиенти на “Булгаргаз” ЕАД - топлофикационните дружества - не се издължават за получения газ поради тежкото си финансово състояние, главна причина за което е отлагането на реформите в топлоснабдяването;
- Търсенето на природен газ от страна на индустрията намалява поради загуба на позиции на международния пазар;
- Газоснабдяването чрез мрежи за ниско налягане не е развито въпреки икономическите и екологичните предимства на тази алтернатива за отопление и домакински нужди;
- Липсата на подходяща регулаторна рамка е бариера пред инвеститорския интерес към разработването на пазара на природен газ на ниско налягане;
- Договорените количества за снабдяване с руски природен газ до 2010 г., при условия “вземай или плащай” са значително по-високи от фактически необходимите за вътрешно потребление.

3. Развитие на газовия сектор

Разширяването на употребата на природен газ е световна тенденция и едно от основните средства за намаляване на вредните въздействия на енергетиката върху околната среда. Газовото гориво практически не съдържа сяра и позволява да се създадат съвременни технологии за производство на електроенергия, чиято ефективност надвишава тази на класическите кондензационни централи с около 15 на сто.

Развитието на газовия сектор в нашата страна зависи главно от възможността да се създаде привлекателни инвестиционни условия. Основните фактори в това отношение са следните:

- Безпристрастен и устойчив регулаторен режим;

- Възможност за достъп до мрежата на равни начала;
- Приемлива данъчна среда.

Насоки

Газовият сектор ще се развива в следните направления:

- Постепенно отваряне на пазара в съответствие с европейската директива;
- Създаване на пазар на природен газ с ниско налягане за отопление с локални централи и въвеждането му в жилищата за пряко изгаряне като конкурентна и високоефективна алтернатива на електрическата енергия;
- Разширяване на възможностите за транзит на руски газ към съседни държави – повишаване преносните възможности на съществуващите газопроводи и изграждане на нов транзитен газопровод за Югославия;
- Активно участие в международни проекти и програми за изграждане на газопроводи от Иран и Каспийския регион към Западна Европа;
- Проучване и експлоатиране на местни въгледородни депозити.

Цели

С развитието на газовия сектор се преследват две широкообхватни цели:

- Повишаване сигурността на енергоснабдяването на страната чрез увеличаване дела на природния газ в структурата на първичния енергиен баланс;
- Намаляване на отрицателното въздействие върху околната среда и здравето на хората вследствие на високата ефективност на газовите технологии.

Повишаването на сигурността на енергоснабдяването ще е следствие не само от диверсификацията на източниците, което се очаква да стане в средносрочна перспектива, но и поради повишената взаимна зависимост между интересите на износители, транзитиращи страни и вносители не само на природен газ, но и на електрическа енергия и други ресурси.

Приоритети

За постигане на дефинираните цели и в съответствие с изискванията за създаване на привлекателна за инвеститорите среда ще бъдат предприети следните мерки:

- Завършване на счетоводното разделяне на функциите на “Булгаргаз” ЕАД по доставката, преноса, съхраняването и разпределението като предпоставка за въвеждане на подходящи и ясни тарифи за преноса и съхраняването;
- Въвеждане на диференцирани продажни цени за различните категории консуматори на природен газ;
- Ускоряване отварянето на пазара за природен газ, като се разреши достъп до газотранспортната мрежа на трети лица на недискриминираща основа и се позволи на големите потребители да договарят пряко доставки, включително от чужбина;
- Конкуrentно предлагане на разрешителни за ускорено разработване на пазара за газ на ниско налягане;
- Позициониране на България като надеждна държава за осигуряване на бъдещ транзит на петрол и газ, като се въведе подходяща и ясна пазарна структура и регулаторна система и се осигури недискриминиращ достъп до преносната мрежа и хранилищата.

При наличие само на един доставчик и договор за доставка, който е от вида “вземай или плащай”, и с ограничения за реекспорт на излишните количества отварянето на пазара за природен газ ще бъде сериозно ограничено. То ще има първоначално значение като декларация за отворена енергийна политика, но в средно- и дългосрочна перспектива влиянието му ще бъде все по-голямо във връзка с активната дейност на европейските страни в рамките на програмата Иногейт, в която България участва, за пренос на природен газ от Каспийския район и Средна Азия на запад.

Увеличаването на транзитните потоци през България засилва значението на нашата преносна система и заедно с указаните дългосрочни перспективи създава условия за преговори по договора с Газпром за търсене на по-приемливи решения.

Използването на природен газ в домакинствата е деклариран приоритет на енергийната политика от много години, но напредъкът в това отношение е минимален. Причините се коренят както в общите инвестиционни условия в страната ни, така и в някои свойствени на енергетиката недостатъци, като субсидирането на конкурентните източници (електро- и топлоенергия), закъснението със създаването на закон и други регулиращи документи и липсата на диференцирани тарифи за природния газ.

Като отчита значението на прякото използване на природния газ в домакинствата във всяко отношение - икономичност, енергийна ефективност и опазване на околната среда - политиката на правителството ще бъде насочена към поощряване на инвестициите за развитие на мрежи с ниско налягане. Въз основа на предложеното вече разделение на България на 8 газоразпределителни района с

помощ от Световната банка е започнала процедура за подготовка на конкурс за фирми, които ще получат лицензии за развитие на мрежите в тези райони.

Прави се преглед на административните процедури, за да се предложи тяхното опростяване по отношение на инвестициите в газоразпределителни мрежи. Приета е от Министерския съвет и е обнародвана Наредбата за образуване и прилагане на цените на природния газ. В общата рамка на пазарната реформа субсидиите ще се премахнат постепенно, което ще постави природния газ на равни условия с конкурентните източници на енергия.

III.3. Топлоснабдяване

Топлофикационният сектор заема около 22-23 на сто от енергийния баланс на крайното потребление. Производството на топлинна енергия се базира основно на изгарянето на природен газ и е основна форма за отопление в гъсто населените градски райони с високо строителство.

1. Централизирано топлоснабдяване

Състояние

Централизираното топлоснабдяване, създадено при съвършено различни от сегашните икономически условия, има следните основни характеристики:

- Липса на пазарни условия – уредо за измерване и регулиране, цени отразяващи разходите;
- Остарели морално и физически машини и съоръжения, които не позволяват да се регулира производството в съответствие с външните условия;
- Неплатежоспособност на потребителите (главно населението и бюджетно финансираните организации);
- Отказване на потребителите, с което се намаляват товарите, увеличават се загубите и неправомерно се претоварват производителите, присъединените потребители и данъкоплатците;
- Неподходяща законова и регулаторна база, която не позволява и не поощрява развитието на пазар на услуги за повишаване на енергийната ефективност;
- Липса на усилия на фирмите (освен в отделни случаи) за модернизиране на управлението, подобряване на счетоводството и активизиране на отношенията с потребителите;

- Невъзможността да се контролира потреблението в съответствие с индивидуалните нужди заедно с кризата в икономиката доведоха до ниска събираемост и финансовото състояние на дружествата беше напълно разстроено.

Въпреки настъпилите промени в икономическите условия, изследванията, направени през 2000 г. от междуведомствена група експерти, финансирани от Световната банка и ЕБВР, показват, че централното отопление е най-евтината и екологосъобразна възможност в гъсто населени градски райони. За това обаче то трябва да се предоставя от модерни, маневрени и икономични системи, чието създаване е стратегическа цел.

Алтернативи

Локалното отопление и директното изгаряне на природен газ е сериозна алтернатива на централизираното отопление, но развитието на нови газоснабдителни мрежи не е конкурентоспособно в сравнение с вече изградените топлоснабдителни мрежи. Инвестициите за изграждане на заместващи газоразпределителни мрежи с ниско налягане и разходите за поддържането им повишават цената на единица топлинна енергия значително над разходите за съществуващите топлоснабдителни мрежи, ако те бъдат модернизирани. В допълнение разходите на необходимите за използване на природния газ уреди се оценяват на около 1500 лв. на апартамент.

Електроенергията засега е приемлива алтернатива за изключилите се от топлофикационната мрежа абонати поради това, че цената на електроенергията за домакински нужди е субсидирана. Тази субсидия обаче постепенно ще се премахне чрез повишаване на цената. Електроенергията е неподходяща за отопление поради ниското ниво на използване на първичните ресурси (< 25 на сто), нуждите от големи инвестиции за изграждане на нови електроцентрали и разпределителни мрежи, които от своя страна ще доведат до повишаване на разходите и съответстващите им цени.

Развитие на пазара

В дългосрочна перспектива не може да се очаква съществено нарастване на потреблението на топлинна енергия както в промишления, така и в битовия сектор поради редица причини:

- Преструктуриране на БВП чрез намаляване дела на добивната и преработващата индустрия за сметка на увеличаване на услугите, които по правило са с ниска енергоемкост;

- Приватизацията, съпроводена със закриване на неефективни и енергоемки технологии и производства;

- Конкуренцията на промишлената продукция все повече зависи от намаляването на енергийните разходи;

- Въвеждане на мерки за икономия на топлинна енергия в съответствие с нуждите и възможностите на потребителите, уреди за индивидуално регулиране и отчитане на енергията и подобряване на топлинните характеристики на сградите (особено за новото строителство).

□ 2. Обновяване на топлофикационната система

Технологичното обновяване на системите за производство и пренос чрез рехабилитация на енергийните съоръжения е доказана най-евтина възможност за подобряване на ефективността и качеството и за удължаване периода на експлоатация. Изпълнението на проекти за отстраняване на основните недостатъци на съществуващите топлоразпределителни системи – високи загуби, липса на гъвкавост и ниско качество на услугите - може да се постигне със значително по-малки инвестиции и ще позволи да се запазят разходите на приемливо ниво за достатъчен период. Ще бъдат предприети редица мерки за подобряване техническото състояние на съоръженията, както и на управлението на топлоснабдителните компании и на потреблението.

Наред с прякото си влияние за намаляване на разходите техническите мерки ще дадат възможности на потребителите да управляват върху собственото си потребление, да бъдат заинтересувани от рационалното използване на енергията и да смекчат негативите от тенденцията за увеличаване на цените.

Топлофикационните системи с високи разходи, при които инвестициите за модернизиране имат отрицателни икономически показатели, ще бъдат принудени да преустановят дейността си поради загуба на пазар.

3. Управление на потреблението на топлинна енергия

Високото специфично потребление на българската икономика идва от загубите при производството и доставката и най-вече - от нерационалното потребление. Разумното използване на енергията от потребителите има най-висок приоритет защото доставената при потребителя енергия вече е претърпяла неизбежните загуби от превръщания и пренос. Поради своя характер мерките за енергоспестяване и свързаните с тях разходи са неподходящи за големи инвестиции. Създаването на реални пазарни условия за енергията и енергоресурсите е единственото средство, което би могло в определена степен да измени безразличното отношение на потребителите към пилеенето на енергия и да мобилизира усилията им към изпълнение на мерки за енергоспестяване. Първата предпоставка за подобряване на работата на топлоснабдяването е наличието на измерване. Измервателни уреди са монтирани във всички абонатни станции в страната. Ще продължат усилията за поощряване инсталирането на индивидуални регулиращи апарати и разпределители на измерената в абонатните станции

енергия, за да могат потребителите да контролират получаваната топлина. Наред с националното и глобалното значение, мерките за разумно използване на енергията имат също социална насоченост, доколкото изолацията на жилищата и регулирането на потреблението позволяват на потребителите да запазят сметките си в поносими граници.

В допълнение ще се търсят законови и организационни възможности за оползотворяване на значителния потенциал, който предоставя подобряването на организацията на потреблението, измерването и заплащането. За целта ще се промени регулаторната база с цел да се стимулира създаването на асоциации на собствениците на сгради - етажна собственост, както и развиването на пазара за услугите в областта на пестенето на енергия.

4. Подобряване на управлението на топлоснабдителните дружества

Управлението на отоплителните компании се нуждае от подобряване. Практиката показва, че поради неумело управление на финансовите ресурси топлоснабдителните дружества търпят големи загуби. Въпреки наличието на добри специалисти, възможностите за въвеждане на технически мерки за подобряване на резултатите и повишаване на техническите показатели не се използват. В управлението ще се привличат способни ръководители и, когато е необходимо, за подобряване на управлението ще се наемат чрез конкурс фирми, доказали уменията си в управлението на топлоснабдителни компании. Квалификацията на персонала също се нуждае от подобряване. В краткосрочна перспектива ще се осигури по-активно участие на общините и други заинтересувани организации за определяне на стратегическите направления на развитието на дружествата и тяхната приватизация.

Сериозни възможности за подобряване работата на топлофикационните дружества ще се търсят чрез въвеждане на съвременни информационни и счетоводни системи, обучение на персонала и подобряване на системите за отчитане и плащанията.

5. Програма за приоритетни инвестиции и осигуряването им

от държавата преди създаването на благоприятна среда за частните инвеститори

Приватизацията на топлоснабдителните компании ще бъде водеща политика за топлоснабдителните дружества, но в сегашната икономическа и нормативна среда те си остават малко привлекателни поради ниските субсидирани цени и неясната ценова политика. Редица потенциални инвеститори проявяват интерес, особено във връзка с възможностите за комбинирано производство на енергия и топлина, но съществуващите неустановени регулаторни условия не дават основания да се очаква, че те ще се решат на участие в топлофикационния сектор освен при непазарни дългосрочни договори и висока възвръщаемост. В периода до въвеждането на пазарни условия и изменение в благоприятно направление на

инвестиционната среда намесата на държавата е необходима за изпълнение на такива високоефективни мерки, като подмяна на абонатните станции, инсталиране на измервателна и регулираща апаратура, подобряване на производството и преноса, които ще позволят да се намалят разходите на компаниите и да се предоставят възможности на потребителите за контрол над потреблението си.

Въз основа на направените изследвания съществуват следните инвестиционни приоритети:

- Рехабилитация на абонатните станции, откъдето се очаква 20 на сто намаляване на разходите;
- Модернизиране на помпените станции, за да се въведе регулиране на доставяната енергия чрез регулиране на дебита;
- Замяна на корозиралите тръби (очаквани 10 на сто);
- Замяна на остарели производствени мощности и водоподготвителни съоръжения (2-10 на сто);
- Въвеждане на информационни системи за управление, включващи счетоводство, инкасиране и финансово управление на дружествата.

Инвестициите за модернизиране на топлоснабдителните системи ще се търсят чрез нисколихвени заеми от МБВР (Световната банка), ЕБВР, дарения от програми на ЕС, двустранни договори.

от частни инвеститори след създаване на подходяща законова и регулаторна рамка

Частните инвеститори ще проявят по-голям интерес и ще поемат риск за инвестициите си, след като се усъвършенстват законодателната и регулаторната рамка и ценовата политика. Затова стремежът ще бъде към създаване на ясна законодателна основа, която да балансира правата и задълженията на производителите, доставчиците и потребителите така, че да поощрява производителите да предоставят по-евтино и качествено топлозахранване чрез приватизация/изграждане на нови мощности при проявен интерес.

За нови обекти ще се даде възможност на инвеститорите да се възползват от разрешителна процедура, която ще бъде дефинирана в новия закон за енергетиката. Приватизацията в топлоснабдяването ще започне със седем топлофикационни дружества, за които прякото субсидиране от държавния бюджет е преустановено и са изяснени правилата за ценово регулиране.

5. Програма за приоритетни инвестиции и осигуряването им

Политиката на постепенно повишаване на цените до нивото на разходите ще продължи. Това го изисква нормалната пазарна политика и въз основа на логиката и опита на други страни в преход очакваните резултати са следните:

- Българският народ ще престане да субсидира чрез бюджета всички потребители на топлоенергия, без разлика дали те са богати или бедни (платежоспособни или не);
- Топлоснабдителните компании ще добият възможност да работят нормално, да направят необходимите инвестиции и да намалят разходите си;
- Ще се появи стимул за енергоспестяване;
- Компаниите ще станат привлекателни за инвеститорите.

При сегашната система топлоснабдителните компании субсидират потребителите с цената на собственото си декапитализиране – процес, който не може да продължи дълго.

6. Преустановяване на субсидирането

III.4. Въгледобив

През периода 2000-2001г. във въгледобива са извършени действия в следните насоки:

- Преобразуване на дружества чрез отделяне на обособени части в ЕАД или ООД и последваща подготовка за приватизация или ликвидация. По този начин са преобразувани “Мини Бобовдол” ЕАД, “Мини Пирин” ЕАД, “Мини Маришки басейн” ЕАД, “Мини Балкан” ЕАД и “Мини Перник”. Резултатите от тези действия са негативни. Не са постигнати целите за ускорена приватизация, а са създадени нови бариери пред осъществяването ѝ поради финансови и юридически неясноти, предизвикани от неправомерни решения при тези преобразувания;
- През 2000 г. е създадено смесено дружество между “Мини Марица-изток” ЕАД и Райнбраун АД – Германия, за подготовка на проект за бъдеща приватизация на мините при мажоритарно участие на немската страна. Досега не са постигнати съществени резултати в развитието на проекта;
- Нежизнеспособните дружества или части, обявени в ликвидация, изпълняват проекти за техническа ликвидация и отстраняване на вредното въздействие върху околната среда, които се финансират от държавния бюджет. При проявен интерес ликвидацията се преустановява и те се предлагат за приватизация.

Понастоящем се извършват действия в следните насоки:

- Продължават процесите на приватизация и на подготовка за приватизация на жизнеспособните дружества успоредно с подготовката на необходимите концесионни договори;
- Осъществяват се целенасочени действия за възраждане на жизнеспособни участъци на обявени в ликвидация дружества чрез тяхната приватизация;
- Извършва се адаптация на процедурите към новия Закон за приватизация и следприватизационен контрол;
- Засилва се финансовият контрол върху развитието на проектите по ликвидация;
- Преоценяват се редица лишени от икономическа логика решения за организационно реструктуриране (разделяне или сливане на дружества) във въгледобива.

Основни цели за развитието на въгледобива:

- Осигуряване на необходимите финансови средства за развитие на дружествата и приходи в държавния бюджет чрез приватизация;
- Гарантиране доставки на местни въглища за електропроизводствените дружества и топлофикационните дружества на конкурентни цени;
- Постигане на баланс между сигурното енергоснабдяване и опазването на околната среда.

2. Приоритети

- Пренасочване на субсидиите от държавния бюджет за финансиране на проекти за ликвидация и опазване на околната среда;
- Въвеждане на пазарни търговски отношения между доставчиците на въглища и клиентите от енергетиката;
- Привличане на финансово стабилни и с опит във въгледобива инвеститори чрез ефективни методи на приватизация;
- Контрол върху изпълнението на приватизационните и концесионните договори на приватизираните дружества;
- Развитие на “Мини Марица-изток” ЕАД в съответствие с дългосрочните планове за развитие на електропроизводствените мощности в комплекса.

3. Мерки за постигане на целите

Открит въгледобив

Откритият въгледобив ще продължава да бъде основата на българската електроенергетика, където водеща роля има “Мини Марица изток” ЕАД. Дружеството разработва и експлоатира Източномаришкия въглищен басейн, който е най-голямото находище на лигнитни въглища в страната с геоложки запаси 2273 млн. тона, от които 1321 млн. тона - доказани.

Мините и техните клиенти – централите, представляват технологично и пазарно свързан рентабилен комплекс, който произвежда до 40 на сто от електрическата енергия в страната.

Необходимите мерки за развитие на дружеството са свързани с привличането по подходящ начин на необходимите инвестиции за:

- Рехабилитация и модернизация на тежкото минно оборудване;
- Обновяване на машинния парк;
- Повишаване на ефективността на дейностите.

Подземен въгледобив

Тези дружества произвеждат около 10 на сто от общия добив на въглища в страната. Те са в тежко финансово състояние и се характеризират с ниска ефективност, технологична изостаналост и натрупани задължения основно към държавата. С цел гарантиране сигурността на електроснабдяването ще се използват възможностите, които предоставят европейските директиви, за преференциално диспечирание на централите, работещи с местни въглища (до 15 на сто от първичните енергийни ресурси, използвани за производство на електрическа енергия).

Наложително е:

- Да се привлекат надеждни инвеститори чрез приватизация, включително на жизнеспособни мини и участъци, обявени в ликвидация;
- Да се разработят нови оздравителни програми за дружествата при липса на приватизационен интерес;
- Постепенно да се ликвидират технически и/или да се обявят в несъстоятелност доказано нежизнеспособни подземни въгледобивни обекти.

4. Изпълнение на планове и програми за осигуряване на алтернативна заетост

Процесът на реструктуриране е свързан с освобождаването на значителен брой заети във въгледобива. С постановления на Министерския съвет са предвидени следните обезщетения:

- Изплащане на еднократно парично обезщетение на освободените работници и служители от едноличните търговски дружества с държавно участие;
- Обезщетения до три брутни трудови възнаграждения за работниците и служителите, освободени от въгледобивни дружества в ликвидация.

Част от освободените работници и служители участват в проекти, осъществявани от Министерството на труда и социалната политика и с активната подкрепа на МЕЕР, за преквалификация и алтернативна заетост. През 2001 г. е стартирал проект за заетост в райони с минна и стоманодобивна промишленост, обхващащ областите София, Перник, Смолян, Кърджали и Бургас, финансиран от национална Програма ФАР.

Посочените по-горе направления за смекчаване на последствията от реструктурирането - финансова подкрепа, осигуряване на алтернативна заетост и откриване на нови работни места - ще бъдат основна задача на енергийната политика във въгледобивния сектор. Стремещт ще бъде тези мерки да изпреварват, а не да догонват негативните ефекти от реструктурирането.

IV. КЛЮЧОВИ ДЕЙСТВИЯ И ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ЗА ПЕРИОДА 2002-2005 г.

IV.1. Ключови действия

1. Законова рамка

До края на 2002 г. ще бъде подготвен и внесен за приемане от Министерския съвет нов закон за енергетиката, чрез което ще стане възможно:

- Да се въведе избраният пазарен модел за електроенергетиката.
- Да се развие вътрешен енергиен пазар по одобрен график.
- Да се въведе разрешителен режим при изграждане на нови мощности.
- Да се засили ролята на ДКЕР.

В законоустановения период след приемането му ще се подготвят необходимите подзаконови нормативни актове.

2. Регулаторна рамка

През 2002 г. ще започне прилагането на приетите от Министерския съвет наредби за определяне и прилагане на цените на електрическата енергия, топлинната енергия и природния газ. Ще се въведат диференцирани цени на природния газ по категории потребители като предпоставка за развитието на битовото газоснабдяване.

Предстоящо е приемането от Министерския съвет на разработените от ДКЕР наредби за директен достъп до електропреносната и газопреносната мрежа, чрез което ще се създадат условия за пряко договаряне между потребители с право на избор и доставчици на електрическа енергия и природен газ.

При спазване на утвърдения график за повишаване цените на електрическата и топлинната енергия през периода на преходно ценообразуване постепенно ще се постигне преустановяване на съществуващите форми на субсидиране на цените на електрическата и топлинната енергия и установяване на цени, съответстващи на необходимите разходи.

3. Приватизация

Чрез последователни действия през периода 2002-2004 г. от сектор с преобладаващо държавна собственост енергетиката ще се трансформира в сектор със значителна частна собственост, модерно управлявана от стратегически инвеститори и със сериозно присъствие на капиталовия пазар. Постъпленията от приватизацията ще бъдат приоритетно насочвани за социална защита на потребителите, на освободените в резултат на реструктурирането и за финансиране на проекти с висока обществена и икономическа значимост.

4. Електроенергетика

За създаването на вътрешен електроенергиен пазар предстоят промени в следните насоки:

- Реструктуриране на "НЕК" ЕАД в съответствие с изискванията на европейските директиви;
- Въвеждане на пазарни правила за търговия;
- Развитие на пазарен сегмент.

Необходимите инвестиции ще се осигуряват чрез:

- Приватизация и рехабилитация на съществуващите мощности;
- Привличане на инвеститори за изграждане на нови мощности по правилата на разрешителния режим;

- Тръжна процедура за изграждане на нови мощности, ако това е необходимо за надеждното електроснабдяване, доказано чрез дългосрочните планове на "НЕК" ЕАД в качеството му на системен оператор.

5. Газоснабдяване

Преструктуриране на "Булгаргаз" ЕАД, развитие на газоснабдяването на ниско налягане и въвеждане на либерален търговски модел, позволяващ свободен избор на доставчици - това са основните насоки за действие и резултати, които трябва да се постигнат в този сектор.

6. Топлоснабдяване

Финансовото оздравяване и съхраняването на топлоснабдяването като икономична и екологична алтернатива за отопление изисква незабавни комплексни действия в следните насоки:

- Осигуряване на държавно гарантирано финансиране на неотложни енергоефективни инвестиционни проекти;
- Засилване управлението на дружествата;
- Въвеждане на уреди за регулиране и измерване на индивидуалното потребление;
- Осигуряване на необходимите за нормалната дейност на дружествата субсидии от държавния бюджет до нормализиране цените на топлинната енергия за бита;
- Привличане на инвестиции чрез приватизация при наличие на инвеститорски интерес.

7. Въгледобив

Чрез активни действия в посока на финансово оздравяване, ликвидация и приватизация до 2005 г. трябва да се постигне:

- Преустановяване на производственото субсидиране;
- Цялостно приватизиране на жизнеспособните дружества и привличане на стратегически инвеститори с опит в сектора;
- Постепенно въвеждане на търговски отношения с клиентите от електроенергетиката при спазване принципите на икономичния диспечинг.

8. Социална защита

Като се отчита ключовото значение на социална защита за успешното изпълнение на реформите в енергетиката, ще се създаде система за социална защита на потребителите, която:

- Ще осигурява своевременно и достатъчни по размер енергийни помощи на нуждаещите се;
- Ще има по-широк обхват от сега действащата, който динамично ще се променя в зависимост от равнището на доходите и цените;
- Ще се базира на модерни системи - персонализирани ваучери, блокови тарифи, мерки за енергоспестяване, ограничители на потреблението и др. - които да улеснят и подобрят ефективността на подпомагането.

Не по-малко важен елемент е социалната защита на работещите в енергетиката, която ще се развива в следните аспекти:

- Програма за преквалификация в съответствие с изискванията на пазарното развитие на енергетиката, чрез която да се предотврати освобождаване и да се подпомогне реформирането;
- Програми за алтернативна заетост и финансова подкрепа на освобождаваните работници и служители в резултат на реструктурирането.

IV.2. Очаквани резултати

В резултат от изпълнението на набелязаните действия (т. IV.2), ще бъдат постигнати съществени резултати, посочени на фиг. 3.